

**Дзяржаўная ўстанова адукацыі
"Нарацкая сярэдняя школа №1»**

**Даведнік рэгіянальных экскурсійных
маршрутаў адукацыйнай накіраванасці**

"Дарогамі ведаў»

Падарожжы нарачанцаў

(з выкарыстаннем элементаў сучасных
інфармацыйных тэхналогій)

Жалубоўскі Вячаслаў Генрыхавіч

ДУА "Нарацкая СШ №1"

Мядзельскі раён

Мінская вобласць

8(01797) 46218

Нарач

2021

Змест

АД АЎТАРА	3
ПРАДМОВА	4
Спіс экалага-краязнаўчых маршрутаў	7
Слоўнік	9
архітэктурных тэрмінаў, якія сустракаюцца ў тэксе⁹	
Архітэктурная спадчына Нарачанскага краю	9
ТЭХНАЛАГІЧНАЯ КАРТА ЭКСКУРСІІ	15
Турыстычны маршрут	22
ТЕХНОЛОГИЧЕСКАЯ КАРТА ТУРИСТИЧЕСКОГО МАРШРУТА	24
«Путешествие по природным и историческим объектам Нарочанского края»	24
Характарыстыка стаянак	32
Интернет ресурсы для организации путешествия по Нарочанскому краю	34
Список рекомендаций по организации походов ..	34

АД АЎТАРА

Лавінападобны рост аб'ёмаў інфармацыі прыняў характар інфармацыйнага выбуху ва ўсіх сферах чалавечай дзейнасці.

Асаблівую цікавасць уяўляюць пытанні, звязаныя з аўтаматызацыяй пошуку інфармацыі, паколькі "ручныя метады" без выкарыстання тэхнічных сродкаў даўно вычарпалі свае магчымасці. Найбольш даступнай формай аўтаматызацыі інфармацыі з'яўляецца прымяненне ЭВМ.

Сёння разам з традыцыйнымі друкаванымі выданнямі шырока прымяняюцца электронныя даведчныя дапаможнікі.

Пры распрацоўцы дадзенага даведніка таксама выкарыстоўваліся элементы сучасных інфармацыйных тэхналогій.

Для аптымізацыі інфармацыйнага матэрыялу большая частка яго размешчана на сайце <http://naroch1.by> ДУА "Нарацкая СШ№1" у раздзеле "Турыстычны даведнік". Усяго націсканнем дзесяці клавiш на клавiятуры ці на смартфоне, Вы, паважаны чытач, маеце магчымасць пабачыць калекцыю турыстычных маршрутаў, якую будзем папаўняць, парады па арганізацыі падарожжаў, экаслоўнік і слоўнік некаторых архітэктурных тэрмінаў, якія сустракаюцца ў тэкстах экскурсій. Таксама ў наяўнасці спасылкі на інтэрнэт-рэсурсы, якія дапамогуць у падрыхтоўцы падарожжаў па Нарачанскаму краю, менавіта:

- карысная інфармацыя;
- рэкамендацыі па арганізацыі турыстычных маршрутаў;
- спіс аб'ектаў турыстычнай цікавасці і кароткая даведка: месцазнаходжанне, нумары тэлефонаў і графікі працы;
- варыянты размяшчэння для пражывання;
- пункты харчавання, кампаніі па арэндзе транспарту і інш.;
- нумары экстраных службаў, адрасы карысных сайтаў і інш.

ПРАДМОВА

Нарачанскі край – унікальная прыродная скарбніца і буйнейшы курортны рэгіён Беларусі. Маляўнічыя пейзажы, чыстыя азёры і рэкі, гаючыя мінеральныя крыніцы прыцягваюць сюды гасцей з усёй Беларусі і розных куткоў замежжа.

На тэрыторыі краю аб'яўлены шэраг помнікаў рэспубліканскага значэння прыроды і беларускай гісторыі, напрыклад, курганныя пахаванні, гарадзішчы і паселішчы даўніх людзей; акрамя таго тут на працягу некалькіх стагоддзяў усталёўваліся хрысціянскія святыні – цэрквы і касцёлы, захаваліся рэшткі старадаўніх сядзіб, млыноў і сажалак, з поўначы на поўдзень сто гадоў з невялікім усталявалася на тры гады лінія фронту Першай сусветнай вайны.

Таму магчымаць арганізацыі рознатэматычных пазнавальных і краязнаўчых маршрутаў, праграм, экскурсій, паходаў – тое, што спрыяе развіццю ў навучэнцаў цікавасці да багатай прыроднай і гісторыка-культурнай спадчыны нашай краіны, што дапамагае замацаванню ў дзяцей ведаў па гісторыі, геаграфіі, біялогіі і іншых прадметных дысцыплінах – у Нарачанскім краі вельмі багатая.

ДУА “Нарацкая сярэдняя школа №1” на працягу амаль паўвеку, дзякуючы апантанасці некалькіх пакаленняў улюбёных у родны край настаўнікаў, напрацавала вялікі вопыт арганізацыі і правядзення экскурсійна-турыстычнай працы па навакольных мясцінах.

У апошнія 20 гадоў гэтая педагічная праца ў турысцка-краязнаўчым накірунку творча ўдасканалілася і рэалізавалася на новым, больш вышэйшым узроўні – ахоп пазнавальнага кампаненту пашырыўся, былі ўведзены грунтоўныя краязнаўчы і экалагапазнавальныя кампаненты.

Па-першае, намі была распрацавана і рэалізавана мадэль бесперапыннай турысцкай адукацыі дзяцей і падлеткаў. Яе

асноўная мэта - арганізацыя разумнага правядзення вольнага часу ў выглядзе элементаў (экскурсіі, паходы) здаровага ладу жыцця дзяцей і падлеткаў, значнага пашырэння іх пазнавальнага кругагляду праз турыстычную, краязнаўчую і экскурсійную работу. Гэтая мадэль уяўляе сабой бесперапынны ланцужок адзінага педагагічнага працэсу, складаецца з трох узаемазлучаных блокаў:

-кіраўнічага (педагог-выхавальнік праз асабісты прыклад, выкарыстоўваючы прынцыпы пераемнасці, уліку ўзроставых і індывідуальных асаблівасцей выхавання ў калектыве і праз калектыв, уздзеянчае на фарміраванне лідэра);

-змястоўнага (педагог-выхавальнік пачынае з праграм вольнага часу і, выкарыстоўваючы прынцыпы прыродамэтазгоднасці і цеснай сувязі з прынятымі жыццёвымі паняццямі, – прыходзіць у навучанні і выхаванні да прыкладных праграм новага пакалення);

- практычнага (арганізацыя і правядзенне паходаў).

У рэшце рэшт у школе створаны і працуюць два гурткі турысцка-краязнаўчага профілю: адзін - для сярэдняга і старэйшага ўзросту, другі - для малодшага ўзросту. У кожным класе вядзецца праца па дадзеным профілі. З прыходам лета класы разам з класнымі кіраўнікамі адпраўляюцца ў паходы аднаго дня, шматдзённыя велапаходы або экскурсіі па гарадах Беларусі.

Па-другое, ужо з 2000 года школа цесна супрацоўнічае з адміністрацыяй, турыстычным і навуковым аддзелаў дзяржаўнай прыродаахоўнай установы "Нацыянальны парк "Нарачанскі", створаным у 1999 годзе. Супрацоўніцтва дало магчымасць выкарыстаць шэраг магчымасцей для арганізацыі і правядзення экалага-краязнаўчых маршрутаў па Нарачанскім краі. Так, кожны год ў экалага-асветніцкім цэнтры Нацыянальнага парку адбываюцца сустрэчы, адпрацоўка тэматыкі маршрутаў і кансультацыі кіраўніка і ўдзельнікаў экалагічных падарожжаў з супрацоўнікамі прыродаахоўнай установы. У выніку ўсім будучым удзельнікам становяцца добра вядомы правілы паводзін на асабліва ахоўнай прыроднай

тэрыторыі, неабходнасць і пералік забарон на розных участках мясцовасці, маючых дачыненне да забароненых функцыянальных зон нацыянальнага парку (запаведнай, строгага рэгулявання) – гэта экалагаасветніцкія веды. Патрэбнае, разам з супрацоўнікамі парку вызначаюцца цікавыя прыродныя аб'екты, якія могуць быць на маршрутах, або адбываецца абмен думкамі і інфармацыяй аб аб'ектах, маючых дачыненне да гісторыка-культурных каштоўнасцей. З улікам магчымасцей фінансавага забеспячэння штогадовых летніх лагераў, школа выкарыстоўвае добрыя магчымасці карыстання камфартабельнымі экскурсійнымі аўтобусамі і паслугамі вопытных экскурсаводаў Нацыянальнага парку "Нарачанскі". З супрацоўнікамі навуковага аддзелу ўсё болей пашыраецца ўзаемадзеянне ў выкарыстанні сучасных інфармацыйных і геаінфармацыйных тэхналогій у распрацоўцы турыстычных маршрутаў, а таксама ў выкарыстанні гэтых тэхналогій пры правядзенні вела- і пешых падчас правядзення экапахода ў мэтах арыентыроўкі ў "глухой" мясцовасці – сучасных інтэрактыўных сродкаў (смартфонаў, планшэтаў), у якіх знаходзяцца спецыяльна спраектаваныя вектарныя сведкі і магчымасць карыстацца імі з дапамогай GPS-навігацыі. І ўвогуле, праз сувязь сайтаў ДУА "Нарацкая СШ №1" і дзяржаўнай прыродаахоўнай установы "Нацыянальны парк "Нарачанскі" наладжана цесная сувязь як у межах абнаўляемай прыродаахоўнай інфармацыі, так і ў інтэрактыўных рэсурсах, маючых дачыненне да экалага-краязнаўчага турызму.

Трэба зазначыць, што для таго, каб вандраванне было ідэальным, а яго ўдзельнікі адчувалі сябе паўнапраўнымі ўдзельнікамі турысцкай паходнай групы, неабходна рыхтавацца да яго на працягу года. Таму, арганізацыя паходаў з навучэнцамі мае на ўвазе ўключэнне будучых ўдзельнікаў паходу ў дзейнасць (ад сумеснай распрацоўкі маршруту, размеркавання агульных даручэнняў да сумеснай рэфлексіі і афармлення вынікаў паходу ў выглядзе пісьмовых справаздач, фота-відэамаатэрыялаў і г.д.).

У рэшце рэшт, жадаючых у нашай школе пабываць у велапаходах і з'ездзіць на экскурсіі заўсёды шмат.

Спіс экалага-краязнаўчых маршрутаў

1. Ад Свінцянскай да Ашмянскай узвышанасці (Нарач – Рыдупля - Шэметава – воз.Вішнеўскае – Вішнева – Жодзішкі – г.Смаргонь – Новаспаск – Крэва – р.Зах.Беразіна – Подбярэзь – Гальшаны– г.Ашмяны – Жупраны - Солы– г.п.Астравец – Варняны– Міхалішкі – г.п.Свір– Камарова – Канстанцінава – Альшэва – Лынтупы –воз.Саранчаны – воз.Лодасі – Камаі - воз.Мал.Швакиты – воз.В.Швакиты – Каралінова – Нарач)
2. Падарожжа па мяжы трох абласцей (Нарач – Камарова – Свір - Міхалішкі – Падольцы – Кемелішкі– Варняны– Рындзюны – Солы - Смаргонь - Нароч - Заброддзе – Іжа - Вішнева – Шэметава – Камарова – Лынтупы – воз. Швакиты – Нарач)
3. Падарожжа па прыродных і краязнаўчых аб'ектах Нарачанскага края (к.п.Нарач, воз.Нарач, Абеліск ля возера Нарач, воз.Мястра, г.Мядзел, воз.Мядзел, азёры Расохі, Логвіны, Воўчына, Варанец, Доўжа, Вялікія Швакиты)

4. Каменныя легенды Нарачанскага краю (Нарач - Шэметава, Засвір, Свір, Камарова, Канстанцінава, Нарач)
5. Ад Лынтуп да Парыжэ (Нарач –Канстанцінава - Камарова - Альшэва — Лынтупы— Камаі - Паставы - Лучай - Варапаева - Мосар - Шаркоўшчына - Удзела - Мосар - Парыжэ – Дунілавіччы – Мядзел – Партызанскія базы – Занарач – к.п.Нарач – в.Нарач)
6. Падарожжа па Нарачана – Вілейскай нізіне (Нарач – Шэметава – в.Вішнева - воз.Вішнеўскае – Іжа – Нарач (Вілейскага раёна) – Заброддзе– Вілейка – Вілейская гідраэлектрастанцыя - Касута - Рабунь - Людвінова – Кастыкі - Крывічы –Будслаў – Ваўкалата –Мядзел – воз.Мястра – Брусы – Занарач - Нарач)
7. Дарогамі Беларускіх партызан (Нарач – Глубокое – воз.Доўгае –воз.Шо – м.к. «Прарыў»–г.п. Ушачы – Ушацкія азеры – Лепель – Бярэзінскі біясферны запаведнік – Домжарыцы – Мсціж – Зембін – м.к. «Хатынь» - Лагойск – гарналыжны комплекс «Сілічы» - Курган Славы – спартыўны комплекс «Раўбічы» - вадасх.Вяча – м.к. «Лінія Сталіна» - Радашковічы — Ілля – Вілейскае вадасховішча – Княгінін - Пількаўшчынанна (радзіма М.Танка) – Нарач)

Слоўнік

архітэктурных тэрмінаў, якія сустракаюцца ў тэксце

Апсида	Лястра
Аркбутан	Порцік
Аўстэрыя	Прэсбітэрыі
Барока	Рызаліт
Готыка	Захрыстыя-
Званіца	Стук (стука
Класіцызм	Трансэпт
Контрфорс	Фасад
Нава (карабель)	Фрэска.
Ордэр	Франтон
Пандус	

Архітэктурная спадчына Нарачанскага краю

Мядзельшчына-край, багаты выдатнымі помнікамі архітэктурны, якія з'яўляюцца неад'емнай часткай гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі. Па тыпалагічных прыкметах помнікі архітэктурны Мядзельшчыны можна падзяліць на тры групы: каталіцкія храмы, праваслаўныя цэрквы і сядзібна-паркавыя комплексы (сядзібы). Найбольш старажытнымі з'яўляюцца каменныя каталіцкія храмы. Помнікі гэтай групы ахопліваюць перыяд з XVII стагоддзя да пачатку XX стагоддзя, з'яўляюцца прадстаўнікамі стылістычных напрамкаў-рэнесансу, барока, класіцызму, а таксама неаготыкі, неабарока (эклетыкі – пачатку XX стагоддзя). Помнікамі архітэктурны барока з'яўляюцца: Траецкі касцёл (1713 г.) у в. Засвір, Касцёл Маці Божай Шкаплернай (1754 г.) у г. Мядзел, Андрэўскі касцёл (1777 г.) у г. п. Крывічы і інш. Адзін з найбольш манументальных храмаў-Касцёл Маці Божай Будслаўскай у в. Будслаў, які пабудаваны на працягу XVII-XVIII стагоддзяў, спалучае рысы рэнесансу і барока. У стылі класіцызму ўзведзены касцёлы Маці

Божай Узнесенай у в. Канстанцінава і Божай Маці Нястомнай Дапамогі (XIX стагоддзе) у в. Шэметава. Андрэеўскі касцёл у в. Нарач, пабудаваны ў 1901 годзе, з'яўляецца прыкладам неагатычнай архітэктуры.

Праваслаўныя цэрквы (драўляныя і каменныя) будаваліся ў адносна кароткі час у XIX – пачатку XX стагоддзя. Каменныя царквы належаць да рэтраспектыўна – рускага стылю, які панавалі ў архітэктуры ў гэты час. Адметнай асаблівасцю праваслаўных храмаў Мядзельшчыны з'яўляецца выкарыстанне ў іх будаўніцтве мясцовага матэрыялу-шліфаванага бутавага каменя, з якога будаваліся сцены храмаў. Асобныя дэталі рабілі з цэглы. Спалучэнне ў адным будынку двух кантрасных па памерах, колеры і фактуры будаўнічых матэрыялаў надае храмам асаблівую мастацкую выразнасць. Такія цэрквы пабудаваныя ў вёсках Слабада, Старыя Габы.

Традыцыі драўлянага дойлідства выяўлены ў вёсках Некасецк і Княгінін.

Асобную групу помнікаў на тэрыторыі раёна складаюць сядзібна-паркавыя комплексы. Яны ў асноўным створаны ў XIX – пачатку XX стагоддзя, калі панавалі ў архітэктуры эклектыка і мадэрн. Цікавым помнікам архітэктуры мадэрна з'яўляецца сядзібны дом у в. Лушчыкі.

Сядзібныя паркі-помнікі садова-паркавага мастацтва, раскрываюць асаблівасці рэгулярнага або пейзажнага стылю ў паркабудаўніцтве. Так, у былой сядзібе ў в. Альшэва захаваліся фрагменты рэгулярнага парку перыяду барока (XVIII стагоддзе) і пейзажнага перыяду класіцызму (XIX стагоддзе). Маляўнічы пейзажны парк захавалі ў в. Камарова.

Большасць сядзібна-паркавых ансамбляў Мядзельшчыны знаходзяцца ў дрэнным стане: разбураныя або здзічэлыя паркі, спустошаныя сядзібныя дамы і гаспадарчыя будынкі.

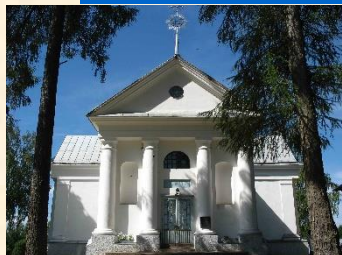
[Сядзіба ў в. Шэметава](#)

Гаспадарчыя пабудовы сядзібы

Касцёл Божай Маці Нястомнай Дапамогі

Троіцкі касцёл і кляштар кармелітаў у в. Засвір

Мікалаеўскі касцёл у г.п. Свір

Сядзіба, в. Камарова

Касцёл Маці Божай Узнесенай у в.
Канстанцінава

Андрэўскі касцёл у в. Нарач

Праваслаўныя храмы Нарачанскага краю

На тэрыторыі Мядзельскага раёна захавалася восем праваслаўных храмаў:

* царква Аляксандра Неўскага (сярэдзіна XIX стагоддзя) у в. Слабада;

* Льінская царква (1881 год) у в. Нарач;

* Траецкая царква (1887 год) у г. п. Крывічы;

* царква Мікалая Цудатворца (1905 год) у в. Старыя Габы;

* Траецкая царква (1926 год) у в. Некасецк;

* царква (XIX стагоддзя) у в. Княгінін;

* Успенская царква ў в. Вузла

* стараверская Царква Успення Багародзіцы (XX стагоддзе) у г. п. Свір.

Льінская царква ў в. Нарач

"Каменные легенды Нарачанскага краю»

ТЭХНАЛАГІЧНАЯ КАРТА ЭКСКУРСІІ

Тып экскурсіі: гісторыка-архітэктурная, аўтобусная

Працягласць маршруту: 100 км.

Працягласць экскурсіі: 5 акадэмічных гадзін

Склад групы: масавая аўдыторыя

Змест экскурсіі:

* экскурсія знаёміць з аб'ектамі Нарачанскага краю, якія адносяцца да розных архітэктурных стыляў і эпох;

* па маршруце экскурсанта атрымліваюць інфармацыю аб населеных пунктах і аб'ектах, звязаных з падзеямі Першай сусветнай вайны (нямецкія пахаванні).

Мэта экскурсіі:

- * выхоўваць любоў да Радзімы і роднага краю;
- * беражліва ставіцца да аб'ектаў гісторыі і культуры;
- * спрыяць развіццю назіральнасці, уяўлення, умення думаць і рабіць высновы;
- * спрыяць эстэтычнаму выхаванню.

Маршрут экскурсіі:

в.Нарач- дарога да в. Занарач-сядзіба Шэметава-в. Засвір-г.п. Свір-шаша Вільня-Полацк-в. Канстанцінава-в. Нарач-

Асаблівасці методыкі правядзення гісторыка-архітэктурных экскурсій:

* асаблівасці методыкі паказу-паказ аб'ектаў гісторыі і архітэктурны: жылых і гаспадарчых будынкаў, храмаў, пахаванняў, фрагменты паркаў; яе экскурсійнымі аб'ектамі сталі збудаванні, якія не з'яўляюцца звычайным наглядным дапаможнікам, прынесеным на лекцыі або на ўрок;

* улічваючы, што дадзеная экскурсія строга тэматычная (гісторыка-архітэктурная), у ёй павінны быць дакладна вызначаны аб'екты паказу-гэта архітэктурныя збудаванні, якія адносяцца да розных стыляў і эпох;

* як і ў любой загараднай экскурсіі, тут сустракаюцца аб'екты, не звязаныя з тэмай, пра іх трэба даць кароткую даведку, каб не ўзнікала пытання – што гэта?

* экскурсаводу неабходна не толькі валодаць глыбокімі і рознабаковымі ведамі, але таксама ўмела і лагічна звязаць і аб'яднаць іх вакол агульнай, адзінай тэмы і мэты экскурсіі;

* экскурсаводу неабходна ўмець выбраць для паказу самыя зручныя пункты, прадумаць, як найбольш маляўніча і дакладна апісаць аб'ект, каб выклікаць у экскурсантаў цікавасць;

* асаблівасці паказу гэтай экскурсіі тлумачацца самімі аб'ектамі архітэктурны, правільным выбарам месца паказу;

* адметная асаблівасць методыкі паказу аб'екта архітэктурны выяўляецца яшчэ і ў тым, што крыніцай ведаў, крыніцай інфармацыі тут з'яўляецца сам аб'ект і падзеі, якія адбыліся на яго месцы;

* экскурсавод павінен умела падвесці экскурсантаў да высноў, што ў архітэктурных аб'ектах ўвасоблена не толькі гісторыя краю, але і гісторыя і культура нашай Радзімы.

Агульныя арганізацыйныя ўказанні:

* папярэджаваць дзяцей аб правілах паводзін пры наведванні культурных збудаванняў; пры выхадзе з аўтобуса, а затым пасадцы ў аўтобус, аб захаванні правіл бяспекі;

- выразна ўказваць месца і час збору групы;

* пры вяртанні да месца прыёму групы нагадаць: не забываць рэчы ў аўтобусе і прасачыць за гэтым;

* не прыступаць да правядзення экскурсіі, не ўсталяваўшы поўнай увагі ў групе.

Уступ да экскурсіі: у арганізацыйнай частцы пасля знаёмства з групай назваць сваё прозвішча, імя, імя па бацьку і прадставіць вадзіцеля (калі ён не знаёмы групе), паведаміць тэму экскурсіі, яе маршрут і працягласць па часе, месца і час яе заканчэння; затым нагадаць аб правілах паводзін у аўтобусе на маршруце; у інфармацыйнай частцы – кароткае паведамленне пра змест экскурсіі. Мэта ўступлення: усталяваць кантакт з групай, прыцягнуць увагу да тэмы, памятаць, што ўступленне – толькі пачатак экскурсіі, калі ў экскурсантаў складваецца першае ўражанне аб экскурсаводзе і будучай экскурсіі.

Уступ даваць пасля пасадкі групы ў аўтобус да пачатку руху па маршруце.

Уступ павінен быць кароткім, лаканічным, але разам з тым эмацыйным, выклікаць цікавасць да тэмы экскурсіі.

<i>Маршрут экскурсіі</i>	<i>Прыпынкі</i>	<i>Аб'екты паказу</i>	<i>Працяг асць экскурсіі</i>	<i>Найменне падтэм і пералік асноўных пытанняў</i>	<i>Арганізацыйныя указанні</i>	<i>Метадычныя указанні</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
			5	Уступленне да тэмы. Мядзельшчына-зямля слаўная не толькі сваёй першароднай прыродай, але і гісторыяй.	Уступленне скончыць да пад'езда да першага аб'екта і абавязкова зрабіць паўзу пры пад'ездзе да яго.	Уступленне павінна быць кароткім, лаканічным, але разам з тым эмацыйным, выклікаць цікавасць да тэмы экскурсіі.
Ад месца сустрэчы з групай да в. Занарач	Па ходзе руху аўтобуса	Злева па ходзе руху аўтобуса-панарама в. Занарач	15	Архітэктурная спадчына-невывяржальная крыніца творчай фантазіі пакаленняў.	Аповед весці па ходзе руху аўтобуса	Коротка азнаёміць экскурсантаў з гісторыяй архітэктурных стыляў. Даць экскурсійную даведку аб першым населеным пункце (в. Занарач), якія сустракаюцца на маршруце.

Сязьбіа Шэметава			8	Барока ў дойлідстве Беларусі	Аповед весці па ходзе руху аўтобуса	Выкарыстоўваць метадычны прыём характарыстыкі. Расказаць аб значэнні барока ў архітэктуры Беларусі.
в. Засвір	На пляцоўцы ля касцёла.	Будынак касцёла,, нямецкія могількі, брама	15	в. Засвір Траецкі касцёл і былы манастыр кармелітаў ў в.Засвір	Групу размеркаваць так, каб былі бачныя ўсе аб'екты,	Выкарыстоўваць прыём папярэдне даць магчымасць экскурсантам аглядзець руіны манастыра і нямецкія паханні.
Ад в. Засвір да г. п. Свір	Па ходзе руху аўтобуса	Панарама возера і пасёлка	10	г. п. Свір Князь Даўмонт і гісторыя паселішчы Свір.		Даць экскурсіённую даведку аб возеры і аб г. п. Свір
г. п. Свір	На плошчы ля касцёла	Панарама пасёлка. Мікалаеўскі касцёл.	15	Асаблівасці забудовы Свіры. Гістарычная даведка. Мікалаеўскі касцёл.	Група абыходзіць вакол будынка. Пасля рас – казу экскурсанта заходзяць у касцёл.	Распавесці аб этапах будаўніцтва рэканструкцыі і аднаўлення храма.

<u>Ад г. п.Свiр да в.Канстанцiнава</u>	<u>Па ходзе руху аўтобуса</u>	<u>Двoгa Вiльня-Полацк. Панарама Камарoвa</u>	15	<u>Старажытны Полацкi тракт. Сядзiба в.Камарoвa.</u>	<u>АпoвЕд вeсцi па ходзе руху аўтобуса.</u>	<u>Звярнуць увагу на дарoгу, даць гiстарычную даведку аб трацце. Паказаць панараму в. Камарoвa. Даць экскурсiйную даведку аб населеным пунктце i сядзiбе.</u>
<u>в.Канстанцiнава</u>	<u>На пляцоўцы ля касцёла.</u>	<u>Касцёл Мацi Божай узнесенай</u>	15	<u>в. Канстанцiнава Касцёл Мацi Божай Узнесенай. Гiсторыя пабудoвы храма.</u>	<u>Група выходзiць з аўтобуса i размяшчаецца на пляцоўцы ля будынку (затым праходзiць у касцёл. Даць магчымасць людзям прайсцi вакол будынка храма.</u>	<u>Расказаць аб архiтэктурных асаблiвасцях будынка, пра гiсторыю яго будаўнiцтва. Даць даведку аб пахаваннi на тэрыторыi касцёла.</u>
Ад в. Канстанцi – нава да в. Нарач	Па ходзе руху аўтобуса.		25	Гiстарычныя ўмoвы, у якiх развiвалася беларуская культура.	Апавядаць па ходзе руху аўтобуса	Даць экскурсiйную даведку аб найбольш цiкавых аб'ектах раёна, якiя не ўвайшлi ў маршрут экскурсii. Выкарыстоўваць

				Разнастайнасць помнікаў архітэктуры Мядзельшчыны.		партфель экскурсавода.
в. Нарач.	Напляцоўцы ля будынка касцёла.	Будынак касцёла	15	в. Нарач Неаготыка. Андрэеўскі касцёл.	Група слухае аповед экскурсавода.	Выкарыстоўваць прыём панарамнага паказу і прыём экскурсійнай даведкі.
в. Нарач.	Ля будынка царквы	Ільінская царква	10	Рэтраспектыўна рускі стыль на тэрыторыі Беларусі. Ільінская царква.	Аповед весці перад будынкам храма, а затым прайсці ўнутр памяшкання	Даць гістарычную даведку
			7	Заклучэнне: Значэнне культавай архітэктуры ў эстэтычным выхаванні. Падвесці вынік экскурсіі. Адказаць на пытанні.	Па ходу руху аўтобуса	

Турыстычны маршрут

" Падарожжа па прыродных і краянаўчых аб'ектах

Нарачанскага края»

Аўтары: навучэнцы ДУА "Нарацкая сярэдняя школа №1»

Кіраўнік: Жалубоўскі Вячаслаў Генрыхавіч.

Мэта: азнаямленне навучэнцаў з:

- унікальнай прыродай Беларускага Паазер'я;
- гісторыка-культурнымі каштоўнасцямі паўночна-заходняга рэгіёну Беларусі;
- культурай побыту і каларыту насельніцтва заходніх і паўночных раёнаў Мінскай і Віцебскай абласцей;
- асабліва ахоўваемымі аб'ектамі прыроды (ОООП) па маршруце руху;
- экалагічнымі праблемамі Беларускага Паазер'я, нацыянальнага парка «Нарачанскі»;
- арганізацыяй рэкрэацыйнай дзейнасці (магчымасці адпачынку, правядзення экскурсій і інш.) мясцовымі ўладамі на маршруце і адміністрацыяй нацыянальнага парка «Нарачанскі».

Задачы:

- пераадоленне цяжкасцяў у экстрэмальных умовах навакольнага асяроддзя;
- павышэнне ўзроўню экалагічнай культуры ўдзельнікаў велапаходу;
- павелічэнне фізічнага ўзроўню вучняў;
- удасканаленне навыкаў арыентавання ў незнаёмай мясцовасці, работа з фізічнай і адміністрацыйна-тэрытарыяльнай картамі;
- развіццё ўзроўню культуры паводзін у незнаёмых населеных пунктах;
- павышэнне спартыўна-турыстычнага майстэрства (разбіўка лагера, ўстаноўка палатак, развядзенне вогнішча, і інш.);
- прапаганда здаровага ладу жыцця;
- засваенне удзельнікамі велапахода тэорыі і практычных навыкаў паводзін на прыродзе.

Тып маршруту: турыстычны.

Від маршруту: веласіпедны.

Узроставая катэгорыя: 5-11 клас.

Працягласць паходу: 5 дзён.

Працягласць: 86,5 км.

Маршрут паходу: месца сустрэчы з групай турыстаў ДУА «Нарацкая СШ №1»

Нарач- Гатавічы -Мядзел– Лотва - Вярэнькі - Швакшты – Мельнікі - Нарач

Змест паходу: падчас паходу турысты пазнаёмяцца гістарычнымі славукасцямі і прыродным ландшафтам Нарачанскага краю

Агульныя метадычныя ўказанні:

* арганізатар паходу павінен мець вялікі запас ведаў і спрыту;

* абавязкова пры сабе мець усё, што трэба ў паходзе;

* паход павінен весціся ў адпаведнасці з патрабаваннямі дыферэнцыраванага падыходу;

Агульныя арганізацыйныя ўказанні:

падчас паходу строга сачыць за выкананнем правілаў бяспекі ўдзельнікамі паходу, правілаў дарожнага руху, інструктаваць удзельнікаў аб захаванні нормаў бяспекі пры аглядзе аб'ектаў.

Уступ да экскурсіі:

арганізацыйнае ўступленне зрабіць пры сустрэчы з групай да пачатку руху, агаварыць неабходныя арганізацыйныя пытанні і нагадаць аб правілах паводзін падчас паходу і нормах бяспекі;

у інфармацыйнай частцы ўступлення коротка паведаміць аб тэме і асноўных аб'ектах паходу;

падрыхтаваць удзельнікаў на ўспрыманне маючага адбыцця паходу і ўсталяваць з імі эмацыйна-псіхалагічны кантакт;

працягласць ўступлення 5 хвілін.

Заклучэнне. Заклучэнне зрабіць у будынку ДУА «Нарацкая СШ №1».

Працягласць заключнага слова – 7-10 хвілін.

ТЕХНОЛОГИЧЕСКАЯ КАРТА ТУРИСТИЧЕСКОГО МАРШРУТА

«Путешествие по природным и историческим объектам Нарочанского края»

<i>Маршрут экскурсии</i>	<i>Остановки</i>	<i>Объекты показа</i>	<i>Продолжительность экскурсии и</i>	<i>Наименование подтем перечень основных вопросов</i>	<i>Организационные указания</i>	<i>Методические указания</i>
<u>а.г.Нарочь</u>	Площадка Перед учреждением образования	ул.Пионерская, 43	30мин	Встреча и краткое знакомство с группой.	Знакомство с правилами поведения во время похода, порядке передвижения, мер безопасности и порядком организации	Использовать приёмы показа и рассказа

Посещение Андреевского костёла и церкви св.Ильи в а.г.Нарочь

Посещение Андреевского	Площадки около храмов	Костел св. апостола Андрея	1 час	История создания костёла и	Группа располагается полукругом,	Сочетать приемы исторического и экологического

костёла и церкви св.Ильи		Церковь св. Ильи		церкви. Обзорная экскурсия	таким образом, чтобы было всем видно здании храмов	анализа, исторической справки

Посещение Экоцентра НП « Нарочанский»

Посещение экологического центра НП «Нарочанский»	Центральная площадь к.п.Нарочь, здание экоцентра		1 час	История создания Национального парка и экоцентра. Просмотр фильма о природных и исторических объектах Нарочанского края	Группа располагается таким образом, чтобы было всем видно здании	Использовать приёмы показа и рассказа

Посещение линии ДОТов и мемориала около д. Пасынки и Никольцы Мядельского района (2 часа 30 мин)

На Мядельщине в районе деревни Пасынки линия ДОТов Мемориал партизанам и партизанкам земли Нарочанской	Возвышенность Площадка	д.Пасынки д.Никольцы	2 ч. 30 мин	Обзорная экскурсия по линии ДОТов Сведения об установке мемориала	Группа располагается по линии, чтобы можно было рассмотреть все достопримечательности	Сочетать приемы исторического и экологического анализа, исторической справки

Посещение озёр Нарочь и Мястро около д. Гатовичи, стоянка «Лагерь».

Озеро Нарочь Озеро Мястро	Площадка около озера	д. Гатовичи	5 час	Сведения о происхождении озера	Группа располагается полукругом	Сочетать приемы исторического и экологического анализа,

Посещение парка «Старый Мядель», костёла «Матери Божьей Шкаплерной».

Посещение парка «Старый Мядель» , костёла «Матери Божьей	Площадка в парке «Старый Мядель»	ул. Мира	1 час	Сведения о парке, его исторических экологических особенностях История создания	Группа располагается по линии, чтобы можно было рассмотреть все достопримечательности и всем	Сочетать приемы исторического и экологического анализа, исторической справки

Шкаплерной»				костёла. Обзорная экскурсия	был виден костёл	

Посещение Мядельской кальварии

Мядельская кальвария	г..Мядель		1 час	Обзорная экскурсия по кальварии	Группа располагается полукругом	Сочетать приемы исторического анализа, экскурсионной справки.

Посещение озера Мядель около д. Юшковичи

Озеро Мядель	Площадк а около озера	д. Юшковичи	0,5 часа	Сведения о происхожд ении озера	Группа располагается полукругом	Сочетать приемы исторического анализа, экскурсионной справки

Посещение озер Лотвина и Рассохи около д. Рассохи

Озера Лотвина и Рассохи Туристическая стоянка Рассохи	Площадка около озера	д. Рассохи	0,5 часа	Сведения о происхожде нии озера	Группа располагается полукругом	Сочетать приемы исторического анализа, экскурсионной справки

Посещение озера Волчино около д. Кабайлы

Озеро Волчино	Площадка около озера	д. Кабайлы	0,5 часа	Сведения о происхождении озера	Группа располагается полукругом	Сочетать приемы исторического анализа, экскурсионной справки

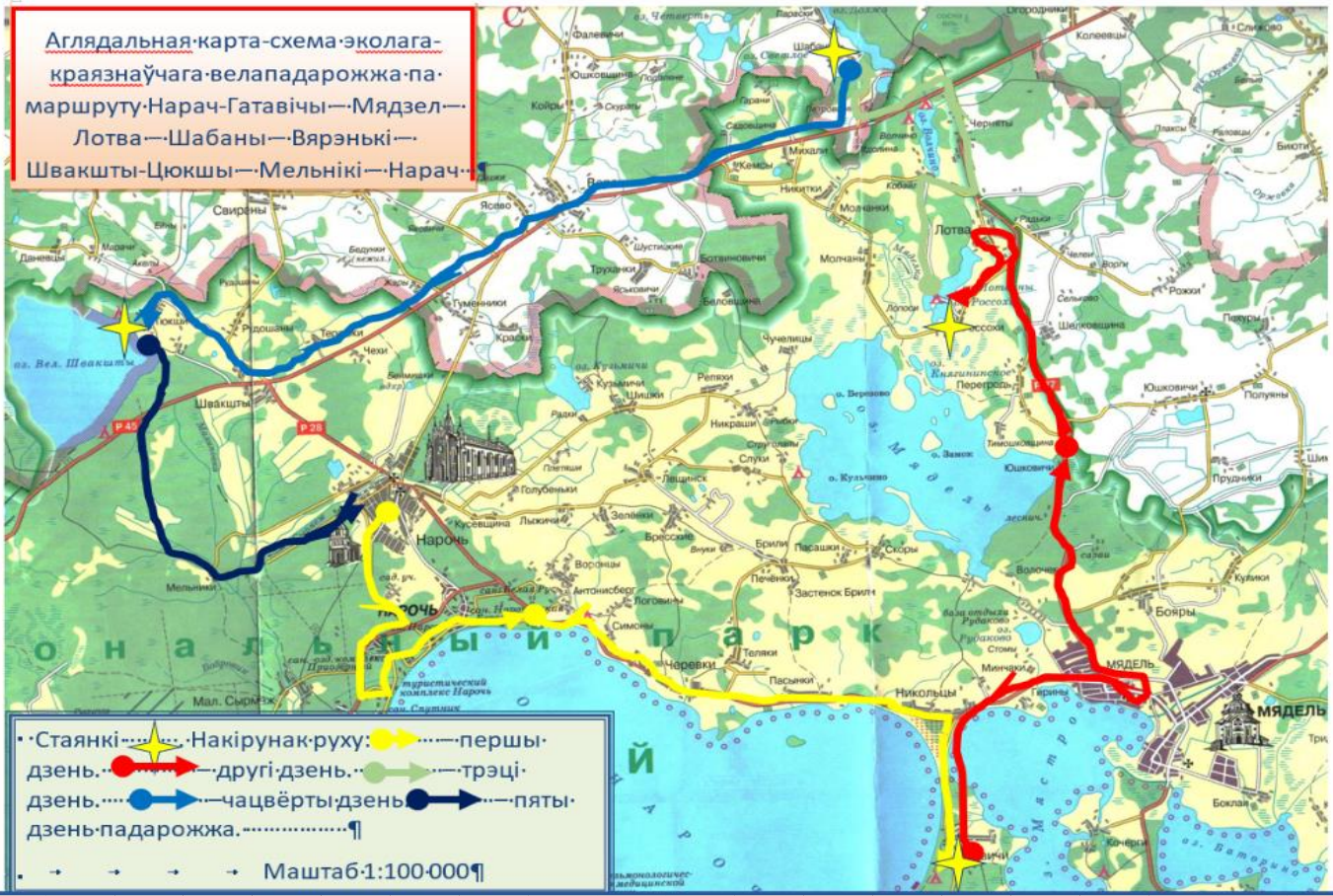
Посещение озер Воронец и Должа около д. Шабаны

Озера Воронец и Должа	Площадка около озера	д. Шабаны	1 часа	Сведения о происхождении озера	Группа располагается полукругом	Сочетать приемы исторического анализа, экскурсионной справки

Посещение озера Швакшты около д. Тюкши

Озеро Вел.Швакшты Туристическая стоянка Тюкши-2	Площадка около озера	д. Тюкши	0,5 часа	Сведения о происхождении озера	Группа располагается полукругом	Сочетать приемы исторического анализа, экскурсионной справки

Аглядальная карта-схема-эколага-
 краязнаўчага велопадарожжа-
 маршруту Нарач-Гатавічы—Мядзел—
 Лотва—Шабаны—Вярэнькі—
 Швакшты-Цюкшы—Мельнікі—Нарач—

• Стаянкі... ★... Накірунак руху: ●... першы дзень... ●... другі дзень... ●... трэці дзень... ●... чацвёрты дзень... ●... пяты дзень падарожжа... ||

→ → → → Маштаб 1:100 000

Карта·местаў· фотаздымкаў·¶

Фотаздымкі·зроблены·іраўніком·пахода·
Жалубоўскім·В.Г.¶

Фотаспраздача

№1. Ля школы. Перад выездам

№2. Ля абеіска на воз.Нарач

№3 Мядзельская калыварыя

№4. калл в.Лотва

№5. Ля в.Кабайды

№6 лл в.Гуманно

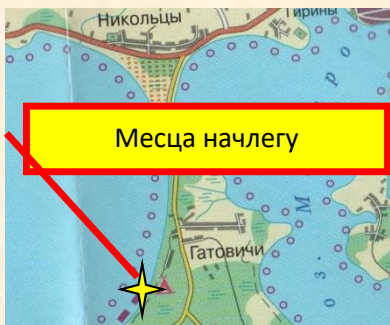
№7. в.Цюкшы

№8 Закачанне падарожжа

Характарыстыка стаянак

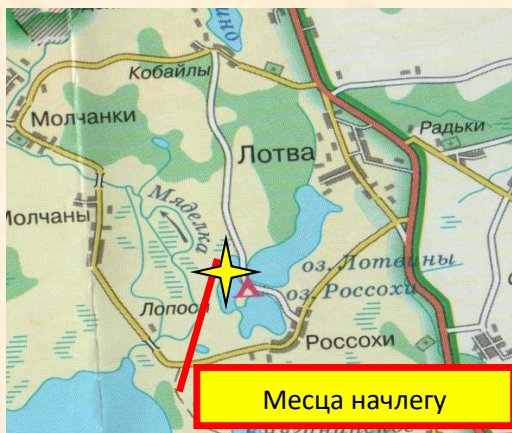
Першая стаянка (воз.Нарач, каля в.Гатавічы) –знаходзіцца за 0,5км. ад в.Гатавічы, ля возера Нарач. Мясцовасць роўная.

Пад'езд добры. Роўная палянка на беразе возера, вакол растуць сосны, вольха і лаза. Дроў шмат. Ёсць гатовыя вогнішчы. Навесы ёсць. Вада з возера, для прыгатавання ежы бралі ваду бутэліраваную. Месца прыгожае. Бераг возера пясчаны, купацца вельмі зручна. Стаянка платная. (аплаціць можна на месцы) Сотавая сувязь (МТС і

А1) добрая. Магазіны, пошта, аўтобусны прыпынак, МНС, медпункт у г.Мядзел (2км.). ад стаянкі.

Другая стаянка (воз.Расохі).

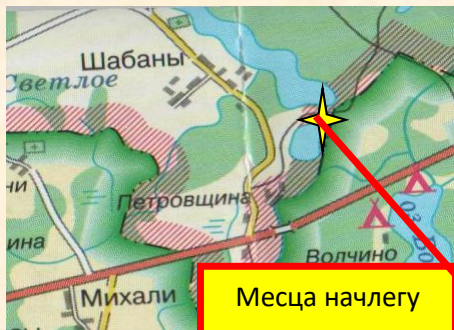
Знаходзіцца паміж азёр Расохі і Лотвіны.

Добраўпарадкаваная паляна. Ёсць навесы, гатовае вогнішча. Адкрытая пляцоўка на ўзгорку, ля берагавозера растуць вольхі, клёны. Бераг возера пясчаны, ёсць мосцікі для купання. Дровы прывазныя. Вада з возера, для прыгатавання ежы бралі бутэліраваную

ваду. Стаянка платная. (аплаціць можна на месцы) Сотавая сувязь (МТС і А1) добрая. Магазіны, пошта, аўтобусны прыпынак у в.Лотва. МНС, медпункт у г.Мядзел, 15км. ад стаянкі.

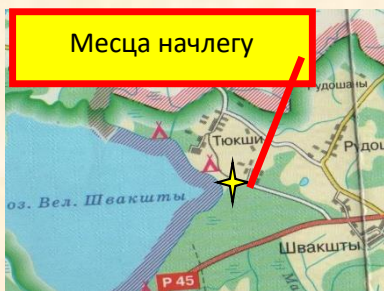
Трэцяя стаянка воз. Доўжа (ля в. Шабаны) -

знаходзіцца за 1км. ад в.Шабаны, ля воз.Доўжа).

Мясцовасць роўная. Пад'езд не вельмі добры, асабліва ў дажджлівае надвор'е. Роўная палянка на беразе возера, вакол растуць вольха і лаза. Дроў ня шмат. Ёсць гатовыя вогнішчы. Навесаў няма. Вада з возера. Для прыгатавання ежы бралі ваду бутэліраваную. Месца прыгожае. Падыход да возера добры, месцамі заросшы чаротам, купацца нязручна, дно ілістае. Сотавая сувязь (МТС і А1) добрая. Магазіны, пошта, МНС, медпункт, аўтобусны прыпынак у в.Нарач (12км ад стаянкі).

Чацвёртая (воз.Вял.Швакшты. каля в.Цюкшы) -

знаходзіцца за 1км. ад в.Цюкшы, ля возера Вял.Швакшты. Мясцовасць роўная. Пад'езд добры. Роўная палянка на беразе возера, вакол растуць сосны, вольха. Дроў шмат. Ёсць гатовыя вогнішчы. Навесы ёсць. Вада з возера, для прыгатавання ежы бралі ваду бутэліраваную. Месца прыгожае. Бераг возера пясчаны, купацца вельмі зручна. Стаянка платная. (аплаціць можна на месцы) Сотавая сувязь (МТС і А1) добрая. Магазіны, пошта, аўтобусны прыпынак, МНС, медпункт у в.Нарач (8км.). ад стаянкі.

Интернет ресурсы для организации путешествия по Нарочанскому краю

1. [Экологическая тропа «Голубые озёра»](#)
2. [Дендросад](#)
3. [Экскурсии](#)
4. [Туристические стоянки](#)
5. [Экотуризм](#)
6. [Велозомаршруты](#)
7. [Парк редких растений](#)
8. [Эколого-краеведческий туризм для школьников](#)
9. [Обзорные точки](#)
10. [Зимний экомаршрут №1](#)
11. [Зимний экомаршрут №2](#)
12. [Интерактивная карта туриста](#)
13. [Маршруты велосипедных походов](#)
14. [Маршруты пеших походов](#)
15. [Экскурсионно-туристический комплекс «Аптекарский сад»](#)
16. [Экскурсионные маршруты](#)
17. [Экскурсионные маршруты Мядельщины](#)

Список рекомендаций по организации походов

1. Психологический климат
2. Разработка маршрута
3. Распределение обязанностей в походе
4. Ваш дорожный гардероб
5. Снаряжение для многодневных походов
6. Подготовка продуктов к походу и их упаковка
7. Посуда для варки

8. **Питьевой режим**
9. **Режим питания**
10. **Обеспечение продуктами**
11. **Нормы варки каши на костре**
12. **Примерный объем порции горячей пищи для детей**
13. **Варианты приблизительной раскладки продуктов на человека в день**
14. **Перевод мер различных продуктов в граммы**
15. **Энергетические затраты в туристическом путешествии**
16. **Расчет энергозатрат**
17. **Режим дня**
18. **Порядок движения группы**
19. **Техника движения**
20. **Организация привалов**
21. **Личная гигиена в походе**
22. **Физическая культура и закаливание в походе**
23. **Переутомление**
24. **Организация велопоходов**
25. **Техника движения в велопоходе**
26. **Организация ночлегов в велопоходе**
27. **Организация безопасности в походе**
28. **Предсказание погоды**
29. **Оценка расстояния и времени**
30. **Экстремальные ситуации**
31. **Опасности**
32. **Оказание первой медицинской помощи**
33. **Аптечка походная**
34. **Познавательная ценность походов и экскурсий**
35. **Подведения итогов путешествия**
36. **Инструкция по организации и проведению туристических походов и экскурсий с учащимися**
37. **Литература**